

Wojciech Frątczak

Pożyteczny panegiryk: ujawnione na nowo źródło do dziejów diecezji wrocławskiej

---

Studia Włocławskie 18, 409-422

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH FRĄTCZAK

POŻYTECZNY PANEGIRYK

Ujawnione na nowo źródło do dziejów diecezji włocławskiej

Pisząc opracowania dziejów różnych parafii nie można nigdy być pewnym kompletności pracy. Pisanie historii przypomina czasami pracę detektywa, który musi odkrywać rozmaite zawilości i ze strzępów informacji składać całość. Już wiele razy wydawało się, że wszystko jest odkryte i nic więcej nie da się powiedzieć, a potem znajdowano nowe dokumenty lub przywracano na nowo do obiegu zapomniane publikacje, które znacznie poszerzały naszą wiedzę.

Podobnie jest i w tym przypadku. Dzięki umieszczeniu w Internecie zapomnianej publikacji z XVII wieku dotyczącej terenu obecnej diecezji włocławskiej stała się ona powszechnie dostępna¹. Dotychczas była ona jedynie odnotowana przez J. Lelewela i K. Estreichera². Jest to publikacja wydana, w języku łacińskim, ku uczczeniu pięćdziesięcioletnia kapłaństwa arcybiskupa gnieźnieńskiego Macieja Łubieńskiego³,

---

KS. WOJCIECH FRĄTCZAK – dr hab.; studia z zakresu historii Kościoła na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, adiunkt w Zakładzie Historii Kościoła i Patrologii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

¹ <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=260087&from=publication>.

² Zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska. Stulecie XV–XVIII*, t. 20, Kraków 1905, s. 81.

³ Maciej Łubieński (2 II 1572 – 28 VIII 1652) – biskup chełmski, biskup poznański, biskup kujawsko-pomorski, arcybiskup metropolita gnieźnieński, prymas Polski. Po studiach w Akademii Krakowskiej, w Niemczech i we Włoszech współpracownik bp. M. Pstrokońskiego w Przemyślu (1601–1609) i jeden z sekretarzy Zygmunta III Wazy (1605–1615). Kanonik poznański (1597) i gnieźnieński (1600), prepozyt łęczycki (1607), kanonik krakowski (1612). Od 1617 r. komendatoryjny prepozyt bożogrobców w Miechowie. Złożył tam śluby zakonne i gorliwie troszczył się o rozwój życia religijnego zakonu. Mianowany przez króla 11 XI 1620 r. biskupem chełmskim, zatwierdzenie papieskie otrzymał 17 V 1621 r. Przeprowadził wizytację diecezji, erygował sufraganię i przeprowadził synod diecezjalny (1624). W 1627 r. (14 IV) został przeniesiony przez papieża na biskupstwo poznańskie, gdzie również przeprowadził wizytację, synod diecezjalny (1628) i przyczynił się do odbudowy katedry. Zabięgał o urząd

obchodzonego w kolegiacie uniejowskiej przez zgromadzone tam duchowieństwo dekanatu uniejowskiego 29 kwietnia 1652 r., a zawierająca m.in. spis parafii oraz duchowieństwa tegoż dekanatu⁴. Jest to forma hołdu od wymienionych imiennie kapłanów dla Jubilata. A to, że taki spis został kiedyś wydrukowany i jeden z egzemplarzy zachował się do dziś, jeszcze raz potwierdza stare przysłowie: *Verba volant, scripta manent* (słowa ulatują, pismo pozostaje).

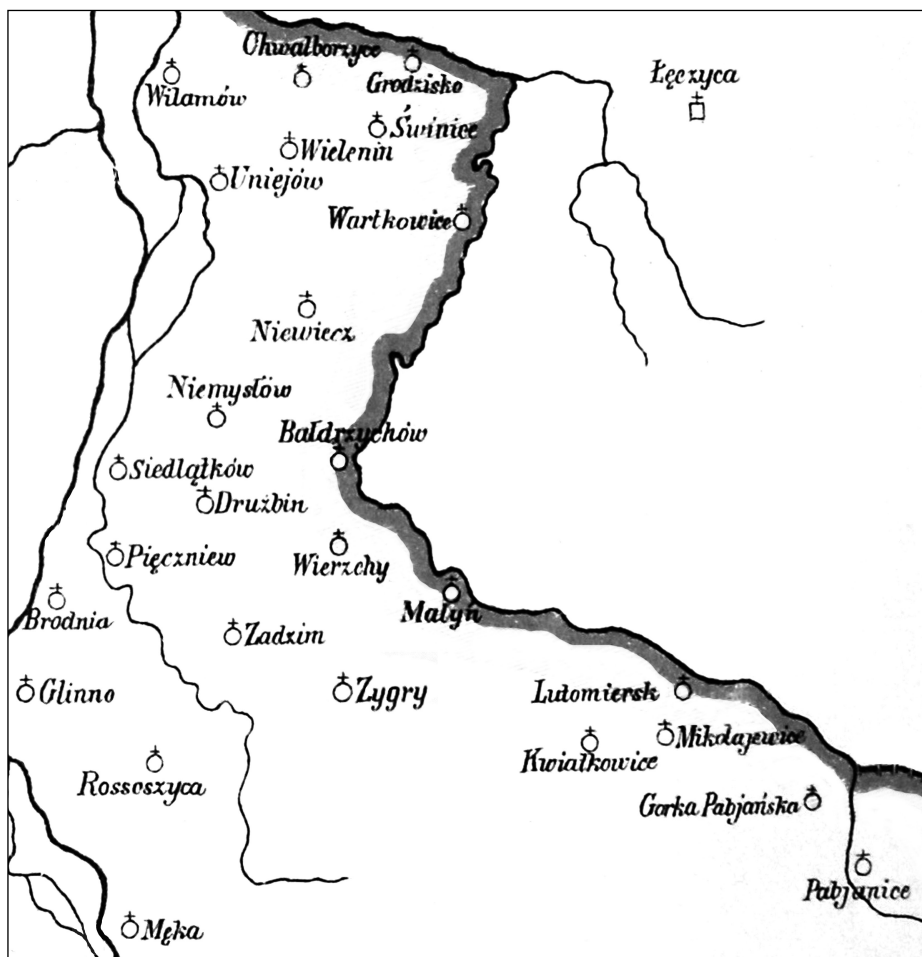
Ówczesny świątły dziekan uniejowski i w dodatku niebojący się pisać wydrukował taką publikację, która zachowała się fizycznie chyba tylko w jedynym egzemplarzu, w Bibliotece Akademii Umiejętności w Krakowie⁵. Podaje ona, jak wspomniano, wykaz 26 miejscowości parafialnych (oprócz kościoła parafialnego odnotowane zostały także inne kościoły istniejące w danej miejscowości) w dekanacie uniejowskim w 1652 roku. Tym samym jest to chyba najstarszy schematyzm zachowany w Polsce. Opis dotyczący każdej parafii składa się z dwóch części: pierwsza to wezwanie kościoła oraz jego obsada personalna, druga to hymn, różnej długości (od czterech do dziewięciu wersów), na cześć patrona kościoła, ale w nawiązaniu do jubilata bp. M. Łubieńskiego. Dla historyków szczególnie znaczenie ma ta pierwsza część, którą można uważać za swoisty

---

biskupa kujawsko-pomorskiego, na który otrzymał przeniesienie 24 III 1631 r. Tutaj również troszczył się o rozwój życia religijnego, wyposażając seminarium duchowne, katedrę i restaurując pałac biskupi. Już w 1639 r. przedstawiony był na arcybiskupstwo gnieźnieńskie, gdzie przeniesiony został 27 XI 1641 r. Prowadził ożywioną działalność pasterską. Był inicjatorem ekumenicznego *Colloquium charitativum* w Toruniu (1644). Ufundował kaplicę Matki Bożej na Jasnej Górze (1644) i wiele kościołów. W życiu politycznym nie odegrał większej roli, poświęcając się życiu religijnemu i pracy duszpasterskiej. Zmarł w opinii świętości. W. U r b a n, *Łubieński Maciej*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 18, Wrocław 1973, s. 491–493; P. N i t e c k i, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 130–131.

⁴ *Epos Divorvm Decanatus Vnieiouiensis*. Illustrissimo Principi ac Reuerendissimo Domino, D. Matthiae Lubienksi, Archiepiscopo Gnesnensi, Legato Nato, Regni Poloniae Primati, Primoq[ue] Principi. Inter secundus Honoris ac Muneris Hierarchici nuptias, Ac noua Sacerdotalis seculi auspicia plaudentium A Congregatione Cleri eiusdem Decanatus Authore [et] Praesidente eidem Reuerendo Domino, D. Joanne Koptowski, Canonico Lascensi, Praeposito Pabianicensi, Parocho in Małyn, Decanoq[ue] Rurali Unieioviensi. Ac sacra[e] Apostolica[e] autoritate publico Notario Concinnatum oblatum. Vnieiovi die XXIX Aprilis, Anno Domini M.DC.L.II. (Na końcu:) Calissii typis Collegii Societatis Jesu Anno 1652 imprimebat Andreas Chojniewicz, w 4ce, kart 17 nlb. Na odwrocie strony tytułowej aprobatę dzieła podpisał, jako cenzor ksiąg w archidiecezji gnieźnieńskiej, ks. Stefan Damalewicz, teolog i historyk działający przedtem także we wrocławskim środowisku kościelnym.

⁵ Autorem był Jan Koptowski – kanonik kapituły kolegiackiej w Łasku, prepozyt pabianicki, proboszcz parafii Małyń, dziekan wiejski uniejowski, notariusz publiczny.

schematyzm, a w nim zwłaszcza przydatna jest obsada personalna wymienionych kościołów, która dotychczas nie była znana z innych źródeł. I tak na przykład w opublikowanych już monografiach niektórych parafii dekanatu uniejowskiego podano zestawienia proboszczów i wikariuszy tych parafii. Okazuje się jednak, że te katalogi można poszerzyć.

Niniejsze opracowanie nie jest dosłownym przedrukiem omawianego źródła, ale w sposób uporządkowany podaje w języku polskim zawarte w nim informacje. Autor wylicza miejscowości parafialne dekanatu uniejowskiego w następującym porządku: zaczyna od stolicy dekanatu Uniejowa, potem wzdłuż granicy północnej dekanatu, następnie wschodniej i południowej, a wraca wzdłuż granicy zachodniej.

Takie opisy dekanatu były normą w księgach wizytacyjnych. Przy każdej parafii podano wezwanie kościoła, dodatkowe informacje, jeśli takie odnotowano, a wreszcie kapłanów odpowiedzialnych za duszpasterstwo w nich. Niektórzy z nich posiadali nominalnie różne funkcje przy kilku kościołach. Jeżeli chodzi o nazwy i nazwiska, na pierwszym miejscu stawia się je we współczesnej formie (jeśli udało się je odtworzyć) i pisowni; w przypadkach znacznych rozbieżności nazwę w formie użytej w publikacji podaje się w nawiasie. Należy też pamiętać, że określenie *ecclesia* używane tak często w tej publikacji oznacza zamiennie kościół oraz parafię.

Uniejów – miasto⁶

W Uniejowie w tym czasie było pięć kościołów: świątynia kolegiacka oraz cztery inne kościoły.

Przy kolegiacie pw. św. Floriana, która została rozbudowana, odnowiona i przyozdobiona staraniem bp. Macieja Łubieńskiego (w 1649 r.), funkcjonowała kapituła kolegiacka. W 1652 r. składała się ona z dziesięciu członków: czterech prałatów i sześciu kanoników.

Do grona prałatów należeli: prepozyt – Adrian Grodecki⁷, który w omawianej publikacji został określony jako: biskup tytularny theodosiensis, sufragan gnieźnieński, opat witowski, archidiakon kurzelowski, kustosz łowicki; archidiakon – Zygmunt Cieligowski, archidiakon wrocławski⁸, kanonik płocki; dziekan – Marcin Zaleski; kustosz i oficjał uniejowski – Jakub Zaborski, którego uposażenie stanowiło probostwo w Chełmie.

---

⁶ *Epos...*, k. A₃r-[A₄]r.

⁷ Adrian Grodecki (? – 1658) sufragan gnieźnieński. Archidiakon kurzelowski, kustosz łowicki, kanonik łączycy i gnieźnieński. 12 XII 1644 prekonizowany biskupem tytularnym Teodozji (Theodosien) i sufraganem gnieźnieńskim, sakrę biskupią przyjął 25 VI 1645. Bronił majątku Kościoła przed nadmiernymi dystrybucjami wojskowymi. Administrator opactwa trzemeszńskiego, gorliwie spełniał funkcje biskupie rezydując przy katedrze. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 73; J. Korytkowski, *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 2, Gniezno 1883, s. 137–140.

⁸ Zygmunt Cieligowski, h. Rawicz, jako kanonik płocki otrzymał kanonię wrocławską, a następnie został archidiakonem uniejowskim. Był także sekretarzem królewskim, kanonikiem kruszwickim. – S. Chodyński, *Katalog prałatów i kanoników wrocławskich*, k. 96 (kopia kserogr. rkpsu w Bibl. Sem. Włocł., sygn.: v 6.0), natomiast A. Fiućka – *Prałaci i kanonicy kolegiaty kruszwickiej*, [Popowo Kościelne 1938–1939] (mszps w Archiwum Diecezjalnym we Wrocławku) – nie odnotował go.

Grono kanoników stanowili: Adam Piątkowicz⁹, kanonik gnieźnieński, fundi Janiszewo¹⁰; Grzegorz Kolankowicz, fundi Świni-ce; Tomasz Sopiński, fundi Sworawa (Swarawa), dodano do niej także probostwo w Grzegorzewie; Mateusz Rowiński, fundi Ner (Nyr)¹¹; Feliks Rudnicki, fundi Rzeczyca¹²; Stanisław Skalski, fundi Grabów.

Poza tym przy kolegiacie funkcjonowało kolegium mansonarzy i wikariuszy. Do kolegium mansonarzy (kolegium mansonarzy uniejowskich zostało założone 28 IV 1491 r. przez bp. Zbigniewa Oleśnickiego, jako wikariuszy archidiacona) należeli rezydujący w samym mieście Uniejowie kapłani: Franciszek Gawenda (Gawenda, proboszcz w Boleszczynie), Andrzej Widelcius, Sebastian z Dobrej (Dobrensis), Wojciech Wolstinus, Stanisław Granatowicz; a do kolegium wikariuszy proboszczowie wiejscy (niektórzy spoza dekanatu uniejowskiego): Walenty Węgierski, Jakub Witkowicz, Mateusz Celerinus, Andrzej Tłomieński, Bartłomiej Wieczyna.

Oprócz kolegiaty w Uniejowie w omawianej publikacji zostały odnotowane jeszcze cztery inne kościoły¹³.

Kościół pw. Najświętszego Ciała Chrystusa¹⁴, w którym święte obrzędy sprawuje ks. Grzegorz Rychlicki, mansonarz uniejowski (wyżej w katalogu mansonarzy jednak nie wymieniony).

---

⁹ Adam Piątkowicz – kanonik gnieźnieński i uniejowski, studia w Rzymie uwieńczył doktoratem teologii i obojga praw. Po powrocie do kraju został wyświęcony na kapłana, a następnie powołany na penitencjarza przy kościele metropolitalnym i profesora przy szkole kapitulnej w Gnieźnie. W 1650 r. uzyskał kanonię w kapitule katedralnej gnieźnieńskiej, a także kanonię w kapitule kolegiackiej uniejowskiej. Zapadłszy na zdrowiu, szukał pomocy u lekarzy zagranicznych, lecz zaskoczony nagłą słabością w miasteczku Milicz, tam zmarł zapewne w 1657 r. J. Korytkowski, *Pralaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 3, Gniezno 1883, s. 204.

¹⁰ Majątek kapitulny przypisany dla danego kanonika.

¹¹ Miejscowość w parafii Wartkowiec.

¹² Fundi „Rzeczyca” wyjątkowo posiadało własną biblioteczkę używaną przez ówczesnego kanonika. W. Kujawski, *Rola instytucji kościelnych w życiu miasta*, w: *Uniejów. Dzieje miasta*, Łódź – Uniejów 1995, s. 380.

¹³ W publikacji tej nie ma żadnej wzmianki o kaplicy na zamku uniejowskim, pw. św. Wojciecha, a także o położonym poza miastem kościele św. Antoniego opata. – „Rocznik Diecezji Włocławskiej” (RDWł), 2011, s. 940–941.

¹⁴ Kościół ten, wzniesiony w pierwszej poł. XV w., spełniał rolę kościoła parafialnego dla miejskiej części parafii Uniejów, a opiekowali się nim mansonarze uniejowscy. Rozebrany przez Niemców w czasie II wojny światowej. – RDWł, 2011, s. 940; W. Kujawski, *Rola instytucji kościelnych...*, art. cyt., s. 399–340.

Kościół szpitalny pw. Ducha Świętego¹⁵, którym w miejsce prepozyta i w jego imieniu kieruje ks. Walenty Węgieński, wikariusz uniejowski.

Kościół pw. św. Mikołaja¹⁶, będący w posiadaniu zakonu benedyktynów, w którym obecnie funkcję prepozyta pełni o. Grzegorz Lajbzer, mający do pomocy Cypriana Gawendę, profesa tyńckiego.

Kościół pw. św. Wojciecha, męczennika¹⁷, zbudowany staraniem i nakładem ks. Franciszka Gawendy, mansonarza uniejowskiego, proboszcza w Boleszczynie.

Wilamów (Wielanowo)¹⁸

Kościół pw. św. Mateusza, apostoła i ewangelisty¹⁹, będący filią parafii w Uniejowie, w 1652 r. był zamknięty z powodu interdyktu nałożonego za zamordowanie przez mieszkańców tej wsi kapłana i nie posiadał własnego duszpasterza (kuratora), lecz był przy nim ustanowiony komendant ks. Stanisław Dąbrowski (Dambrowski), przedtem proboszcz w Niewieszu.

Wielenin²⁰

Kościół pw. św. Jakuba, apostoła²¹. Parafia inkorporowana (włączona) do kolegium wikariuszy w Uniejowie²², obecnie w imieniu tego kolegium duszpasterstwo prowadzi ks. Bartłomiej Kostkowski.

---

¹⁵ Był to kościół drewniany, ufundowany wraz z przytułkiem w 1283 r. przez abp. Jakuba Świnkę. Z powodu zniszczenia został rozebrany w 1780 r. RDWł, 2011, s. 940; W. Kujawski, *Rola instytucji kościelnych...*, art. cyt., s. 396–397.

¹⁶ Ufundowany prawdopodobnie przez abp. Jarosława Skotnickiego dla sprowadzonych w 1360 r. do Uniejowa benedyktynów z Tyńca, którym tę świątynię nadał jako prepozyturę. Jej prepozyt miał ponadliczbową stallę w kapitule kolegiackiej uniejowskiej. Kościół ten przetrwał do 1770 r., kiedy to spalił się i nie został odbudowany. RDWł, 2011, s. 940–941; W. Kujawski, *Rola instytucji kościelnych...*, art. cyt., s. 399.

¹⁷ Kościół ten został zbudowany w 1650 r. w bezpośrednim sąsiedztwie zamku uniejowskiego, ale po drugiej stronie rzeki Warty. Konsekrowany w 1673 r. Przetrwał do drugiej poł. XVIII w., kiedy to został rozebrany z powodu zniszczenia. RDWł, 2011, s. 940; W. Kujawski, *Rola instytucji kościelnych...*, art. cyt., s. 401.

¹⁸ *Epos...*, k. [A₄]r-v.

¹⁹ Był to drugi z kolei kościół w parafii Wilamów (założonej w drugiej poł. XIV w.), drewniany, zbudowany po 1518 r., który przetrwał do pocz. XVIII w. RDWł, 2011, s. 971.

²⁰ *Epos...*, k. [A₄]v.

²¹ Był to pierwszy kościół, zbudowany z drewna modrzewiowego, w parafii Wielenin (erygowanej w drugiej poł. XIV w.), który – restaurowany – przetrwał do 1925 r. RDWł, 2011, s. 968.

²² W 1535 r. włączona do uposażenia wicekustodii uniejowskiej.

Chwalborzyce (Falibożyce)²³

Kościół pw. św. Marcina, biskupa²⁴. Parafią zarządza nowo mianowany proboszcz, ks. Sebastian K i e l a n o w s k i.

Świnice (Swieńce)²⁵

Kościół pw. św. Gotarda, biskupa²⁶. Opiekę duszpasterską w parafii sprawuje ks. Stefan P o r c z y ń s k i, dotychczas jeszcze nie ustanowiony formalnie proboszczem.

Grodzisko²⁷

Kościół parafialny pw. św. Apostołów Piotra i Pawła²⁸, który wówczas był w posiadaniu proboszcza ks. Mikołaja G r o d z i s k i e g o, który na wspomnianym zgromadzeniu duchowieństwa w 1562 r. został wybrany na doradcę i pomocnika dziekana [ks. Jana Koptowskiego].

Wartkowice²⁹

Kościół parafialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny³⁰, którego zarządzanie podjął niedawno ks. Feliks M o s z a k o w s k i.

Niewiesz³¹

Kościół pw. Wszystkich Świętych³². Parafia nie jest obsadzona od 6 miesięcy, po rezygnacji ks. Stanisława Dąbrowskiego (Dambrowskiego),

---

²³ *Epos...*, k. [A₄]v-Br.

²⁴ Był to pierwszy kościół w parafii Chwalborzyce (erygowanej w 1311 r.), drewniany, który spłonął od uderzenia pioruna w 1766 r.

²⁵ *Epos...*, k. Br.

²⁶ Był to drugi z kolei kościół w parafii Świnice Warckie (erygowanej w drugiej poł. XIII w.), drewniany, wystawiony w 1592 r., który przetrwał do 1828 r. RDWł, 2011, s. 964–965; W. F r ą t c z a k, *Świnice Warckie*, w: EK, t. 18, kol. 419.

²⁷ *Epos...*, k. Br.

²⁸ Był to drugi z kolei kościół w parafii Grodzisko (założonej na przełomie XIV i XV w.), wystawiony staraniem miejscowego dziedzica, Jana Rudnickiego, w 1612 r. (konsekrowany w 1620 r.) jako budynek murowany, w stylu późnorenesansowym, który – wielokrotnie remontowany – przetrwał do obecnych czasów. RDWł, 2011, s. 951–952.

²⁹ *Epos...*, k. Br-v.

³⁰ Parafia została erygowana ok. 1430 r. (obecnie w archidiec. łódzkiej). Wspomniany kościół obecnie nie istnieje, parafia posiada świątynię wybudowaną w latach 1981–1985. *Archidiecezja łódzka. Informator 2007*, s. 484–486.

³¹ *Epos...*, k. Bv.

³² Był to pierwszy, drewniany, kościół w parafii Niewiesz (utworzonej na pocz. XV w.). ufundowany na pocz. XV w. przez rodzinę Chebdów, który przetrwał do ok. poł. XVIII w.

ale piecza duszpasterska nad nią została przez urząd kościelny uniejowski powierzona ks. Stanisławowi Więckowiczowi, który niebawem będzie ustanowiony proboszczem.

Bałdrzychów (Bełdrzychowo)³³

Kościół parafialny pw. św. Idziego³⁴, wyznawcy, w którym duszpasterstwo sprawują cystersi, a w tym czasie odpowiedzialny jest za nią prepozyt tutejszy Stanisław Bartnikowicz, przełożony z klasztoru w Sulejowie, i utrzymuje dwóch zakonników cysterskich.

Małyń³⁵

Kościół parafialny pw. św. Andrzeja³⁶, apostoła; zarządza nim jako proboszcz Jan Koptowski, kanonik łaski, dziekan wiejski uniejowski, który utrzymuje przy nim dwóch wikariuszy, księży: Szymona Wojtowicza i Kazimierza Frąckowicza, którzy niedawno rozpoczęli sprawowanie tutaj świętych obrzędów.

Lutomiersk (Lutomiersko) – miasto³⁷

W tym mieście³⁸ znajdowały się wówczas trzy kościoły.

Pierwszy to kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, który od 6 miesięcy, po śmierci ks. Jakuba Pieszczkowicza (Pieszczkowica), nie jest obsadzony. Pracuje przy nim czterech księży, z których na proboszcza nadają się: Dawid Dawidowicz i Andrzej Tworkiewicz.

Druga świątynia to kościół św. Bartłomieja, apostoła, przy którym jest przytułek dla ubogich (hospitale). Opiekę duszpasterską w kościele i w przytułku sprawuje jako prepozyt szpitalny wspomniany wyżej Dawid Dawidowicz.

Nowy murowany z cegły, wybudowany w 1874 r., został wysadzony w powietrze przez Niemców w 1939 r. Obecny wybudowano w 1974 r. RDWł, 2011, s. 958.

³³ *Epos...*, k. Bv.

³⁴ Wymieniony kościół był prawdopodobnie drugą świątynią w tej parafii (erygowanej ok. 1176 r., obecnie w archidiec. łódzkiej), istniejącą w latach 1491–1824. *Archidiecezja łódzka. Informator 2007*, s. 472–473.

³⁵ *Epos...*, k. B₂r.

³⁶ Był to pierwszy kościół w parafii Małyń (utworzonej prawdopodobnie w XIII w.), który przetrwał do około poł. XVIII w. RDWł, 2011, s. 814.

³⁷ *Epos...*, k. B₂r-v.

³⁸ Obecnie w archidiecezji łódzkiej.

Trzecia świątynia to kościół zakonny franciszkanów reformatów³⁹, dotychczas nie konsekrowany, ale sprawowane są w nim święte obrzędy, za pozwoleniem kompetentnych władz duchownych. Pracuje przy nim ośmiu zakonników: pięciu ojców kapłanów i trzech braci, a ich przełożonym jest o. Franciszek Mrowiński.

Górka Pabianicka (Gorka)⁴⁰

Kościół parafialny pw. św. Marcina i Marii Magdaleny⁴¹. Zarządza nim ks. Jan Karowski, już bardzo stary, który ma dwóch wikariuszy: księży Augustyna Dłotowskiego (Dłotovium) i Piotra Borowskiego.

Pabianice – miasto⁴²

W kościele parafialnym pw. św. Wawrzyńca, męczennika, na jego prepozyta na podstawie konkursu i złożonego egzaminu został wybrany ks. Jan Koptowski, ale jeszcze formalnie nie został nim ustanowiony, dopiero na to oczekuje. W kościele tym jest kolegium mansjonarzy, ale jeszcze formalnie nie zatwierdzone; wśród nich zaś dwóch wikariuszy: księży Franciszek Trzeciakowicz i Marcin Wałęski.

W tej parafii jest też przy przytułku dla ubogich (hisptale) kościół, czyli kaplica, pw. Świętego Krzyża, którym zarządza ks. Mateusz Burchyński, kustosz kolegiaty łaskiej.

Poza tym jest kaplica pw. św. Anny, konsekrowana, położona poza miastem.

Mikołajewice⁴³

Kościół parafialny pw. św. Barbary, dziewicy i męczennicy⁴⁴, który obecnie jest w posiadaniu ks. Jan Biestrzykowski, proboszcza tytularnego, który nie był obecny na zgromadzeniu (w 1652 r.).

---

³⁹ Reformatów do Lutomiarska sprowadził w 1650 r. wojewoda Andrzej Grudziński i przekazał im zamek rycerski Zarembów; do 1659 r. wybudowali tu oni nowy kościół, pw. Niepokalanego Poczęcia Najśw. Maryi Panny, i klasztor. J. Spychała, *Lutomiarsk*, w: EK, t. 11, kol. 241.

⁴⁰ *Epos...*, k. B₂v-B₃r.

⁴¹ Parafia erygowana w XIV w. (obecnie w archidiec. łódzkiej). Wspomniany kościół obecnie nie istnieje. Parafia posiada świątynię wzniesioną w latach 1872–1875. *Archidiecezja łódzka. Informator 2007*, s. 436–437.

⁴² *Epos...*, k. B₃r-v.

⁴³ Tamże..., k. B₃v.

⁴⁴ Parafia erygowana 1420 r. (obecnie w archidiec. łódzkiej). Wymieniona świątynia obecnie nie istnieje, parafia posiada kościół z 1872 r. *Archidiecezja łódzka. Informator 2007*, s. 206–207.

Kwiatkowie⁴⁵

Kościół parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej⁴⁶; do którego w tym czasie został przedstawiony ks. Jakub Z a b o r o w s k i, kustosz i oficjał uniejowski, i już niedługo zostanie ustanowiony proboszczem.

Zygrzy⁴⁷

Kościół pw. św. Wojciecha, biskupa i męczennika⁴⁸, filialny parafii Zadzim, konsekrowany niedawno przez sufragana gnieźnieńskiego Adriana Grodeckiego. Obsługuje go, jako kapelan, ks. Wojciech N a g ó r s k i.

Wierzchy⁴⁹

Kościół parafialny pw. św. Mikołaja, biskupa⁵⁰. Stanowisko proboszcza, po śmierci ks. Piotra Jankowskiego, nie jest obsadzone od 5 miesięcy⁵¹. Komendantem obecnie jest ks. Krzysztof K u b i c k i, który stara się o powierzenie mu tego beneficjum.

Zadzim⁵²

Kościół parafialny pw. św. Wacława, męczennika, i św. Małgorzaty, dziewicy i męczennicy⁵³, fundacji zmarłego Aleksandra Zalewskiego z Otoka, referendarza koronnego. Przy kościele tym pracuje czterech

---

⁴⁵ *Epos...*, k. B₃v.

⁴⁶ Parafia erygowana w XIV w. (obecnie w archidiec. łódzkiej). Wymieniona świątynia, wzniesiona w 1606 r., istnieje do dziś (obecnie pw. św. Mikołaja i św. Doroty). *Archidiecezja łódzka. Informator 2007*, s. 202–204.

⁴⁷ *Epos...*, k. [B₄]r.

⁴⁸ Drewniany kościół w Zygrach, dla obsługi miejscowych wiernych, został wzniesiony prawdopodobnie w latach dwudziestych XVII w., według spisu w 1652 r. poświęcony niedawno – przetrwał on do 1809 r. W tymże roku postawiono nowy fundacji Ignacego Cieleckiego Zaręby istnieje do dziś pw. św. Rocha. RDWł, 2011, s. 828; zob. *Parafia św. Rocha w Zygrach na tle historycznym 1921–2016*, red. K. Rulka, W. Krzywański (w przygotowaniu).

⁴⁹ *Epos...*, k. [B₄]r.

⁵⁰ Był to pierwszy kościół w parafii Wierzchy (założonej w XIV w.), który spalił się około 1725 r. RDWł, 2011, s. 820; zob. W. K a r a s i ń s k i, *Parafia św. Mikołaja w Wierzchach*, Włocławek 2012.

⁵¹ Można z tego wnioskować, że ks. Piotr Jankowski zmarł w listopadzie 1651 r.

⁵² *Epos...*, k. [B₄]r-v.

⁵³ Parafia Zadzim została założona w XIV w. W 1644 r. została wyniesiona do godności prepozytury kolegium mansonarzy w Uniejowie. Wzmiankowany kościół, drugi z kolei w tej parafii, został wystawiony w latach 1640–1642 i przetrwał do czasów obecnych. RDWł, 2011, s. 824–827; zob. *Gmina Zadzim 1919–2009*, [aut.:] A. Głowacki [i in.], Łódź 2010.

kapłanów: Marcin Z a d z i m s k i (Zadzimius) jako proboszcz oraz trzech mansjonarzy.

Rossoszyca⁵⁴

Kościół parafialny pw. św. Wawrzyńca, męczennika⁵⁵; zarządza nim jako proboszcz ks. Tomasz J a c h o c k i.

Męka⁵⁶

Kościół pw. św. Wojciecha – inkorporowany do kościoła św. Trójcy w Sieradzu⁵⁷, w którym administruje, przez wikariusza Stefana B r e z z n i e prebendariusza sieradzkiego, nieobecny Grzegorz K o n i e c k o w i c z.

Glinno⁵⁸

Kościół parafialny pw. św. Wita⁵⁹ – inkorporowany do kolegium mansjonarzy parafii Zadzim. Duszpasterstwo sprawują w imieniu kolegium stali wikariusze, obecnie jest nim Melchior K w i a t k o w i c z, pierwszy od czasu inkorporacji.

Brodnia⁶⁰

Kościół pw. św. Stanisława, biskupa – kościół filialny parafii Glinno⁶¹. Razem z tą parafią podlega proboszczowi w Zadzimiu. Duszpasterstwo sprawuje wikariusz ks. Franciszek S z w e j k o w i c z (Swejkowicz).

---

⁵⁴ *Epos...*, k. [B₄]v.

⁵⁵ Był to pierwszy kościół w parafii Rossoszyca (erygowanej na przełomie XIV i XV w.), wzmiankowany już w 1416 r., drewniany, który przetrwał do ok. 1770 r. RDWł, 2011, s. 817–818.

⁵⁶ *Epos...*, k. [B₄]v-Cr.

⁵⁷ Parafia w Męce została erygowana w drugiej poł. XIII w. W XVI w. (w 1548 lub 1571 r.) została wcielona do uposażenia kolegium mansjonarzy w Sieradzu. Wzmiankowany kościół był drugą z kolei świątynią (z drewna modrzewiowego) tej parafii, przetrwał do około 1670 r. RDWł, 2011, s. 1028.

⁵⁸ *Epos...*, k. Cr.

⁵⁹ W aktach archiwalnych spotyka się także rozszerzone wezwanie: św. Wita, Modesta i Krescencji. Parafia Glinno została założona w XIV w.; do prepozytury w Zadzimiu została wcielona w 1644 r. Pierwotny kościół, zapewne fundacji królewskiej, został spalony około 1780 r. RDWł, 2011, s. 985.

⁶⁰ *Epos...*, k. Cr.

⁶¹ Parafia Brodnia została założona w XIV w. Na pocz. XVI w. została afiliowana do parafii Glinno, a w 1644 r. obie zostały wcielone do prepozytury parafii w Zadzimiu. Wymieniony kościół parafialny jest drugim z kolei w tej parafii i został zbudowany około 1556 r.; po przebudowach i remontach przetrwał do czasów obecnych. RDWł, 2011, s. 985.

Pęczniew (Piecznow)⁶²

Kościół parafialny pw. św. Katarzyny, dziewicy i męczennicy⁶³, w którym obecnie zarządza jako proboszcz ks. Jan Brzeziński (Brzezinius).

Siedlątków (Siedlatkow)⁶⁴

Kościół parafialny pw. św. Marka, ewangelisty. Utworzona przy nim parafia została wyłączona z parafii Pęczniew⁶⁵. Obecnie jest w posiadaniu ks. Stanisława Suskiego, pierwszego tutejszego proboszcza.

Drużbin (Druzbín)⁶⁶

Kościół parafialny pw. św. Stanisława, biskupa i męczennika⁶⁷, który staraniem Jakuba Zadzika, biskupa krakowskiego, jako dziedzica dóbr miejscowych, został – zamiast dawnego drewnianego – wystawiony jako murowany i otrzymał większe uposażenie. Obecnie zarządza nim jako proboszcz ks. Wojciech Jeżowski (Jezouius)⁶⁸.

Niemysłów (Niemysłów)⁶⁹

Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła⁷⁰; obecnie zarządza nim jako proboszcz ks. Jan Świeżyński, który nie był obecny na zgromadzeniu (z 1652 r.) ani nie podał żadnej przyczyny nieobecności.

---

⁶² *Epos...*, k. Cv.

⁶³ Był to pierwszy kościół w parafii Pęczniew (założonej w pierwszej poł. XIV w.), który przetrwał do około 1760 r. RDWł, 2011, s. 332.

⁶⁴ *Epos...*, k. Cv.

⁶⁵ Parafia w Siedlątkowie, utworzona z części parafii Pęczniew, została erygowana w 1642 r., przy filialnym kościele, drewnianym, istniejącym od 1497 r.; przetrwał on do około 1680 r. RDWł, 2011, s. 338; W. Frątczak, *Siedlątków*, w: EK, t. 18, kol. 127.

⁶⁶ *Epos...*, k. Cv- C2r.

⁶⁷ Jest to drugi z kolei kościół w parafii Drużbin (erygowanej na przełomie XIV i XV w.), wystawiony w 1630 r., z fundacji urodzonego w Drużbinie Jakuba Zadzika, arcybiskupa krakowskiego, jako budowla murowana późnorenesansowa, która przetrwała do obecnych czasów. RDWł, 2011, s. 811; zob. W. Frątczak, *Z dziejów parafii Drużbin*, StWł, 17(2015), s. 409–411.

⁶⁸ Należy go dopisać w wykazie proboszczów w publikacji: W. Frątczak, *Duszpasterze parafii Drużbin od XVI w.*, „Teologia i Człowiek”, 20(2012), s. 193–209.

⁶⁹ *Epos...*, k. C2r.

⁷⁰ Był to pierwszy, zapewne drewniany, kościół w parafii Niemysłów (erygowanej na przełomie XIV i XV w.), ufundowany przez arcybiskupów gnieźnieńskich, który przetrwał do końca XVII w. Parafia w 1535 r. została wcielona do uposażenia kolegium wikariuszy uniejowskich. RDWł, 2011, s. 954–955; zob. W. Frątczak, *Niemysłów. Miasto czy wieś*, Włocławek 2011.

* * *

Publikacja zawiera oprócz tego hymny na cześć miejsc świętych, dla których wniósł jakieś zasługi abp Maciej Łubieński (Matki Bożej Częstochowskiej, Matki Bożej z Czerwińska i z Łasku, św. Anny z Samarzewic, św. Wiktorii, św. Bogumiła)⁷¹, na którego cześć publikacja ta została wydana.

Na końcu publikacja zawiera petycję dekanatu w sprawie zmarłych kapłanów kondekanałnych⁷², a ponadto nową wersję hymnów brewiarzowych ku czci świętych patronów Królestwa Polskiego: św. Floriana oraz św. Stanisława⁷³.

Należy mieć nadzieję, że te informacje wzbogacą naszą wiedzę o dziejach dawnego dekanatu uniejowskiego.

STRESZCZENIE

Artykuł omawia najstarszy znany schematyzm (z 1652 r.) dotyczący parafii obecnego terytorium diecezji włocławskiej i archidiecezji łódzkiej, a mianowicie ówczesnego dekanatu uniejowskiego.

Słowa kluczowe: Uniejów, kapituła uniejowska, schematyzm, ks. Jan Koptowski.

SUMMARY

The article describes the oldest known schema (1652) concerning the parish of the current territory of the Roman Catholic Diocese of Włocławek and Archdiocese of Łódź, namely the deanery of Uniejów at the time.

Key words: Uniejów, the chapter of Uniejów, schema, Rev. Jan Koptowski.

BIBLIOGRAFIA

Koptowski J., *Epos Divorum Decanatus Vnieiouiensis...*, Calissi 1652.

Archidiecezja łódzka. Informator 2007.

Chodyński S., *Katalog prałatów i kanoników włocławskich*, [Włocławek 1914], k. 96 (kopia rkpsu w Bibl. Sem. Włocł., sygn.: v 6.0).

Estreicher K., *Bibliografia polska. Stulecie XV–XVIII*, t. 20, Kraków 1905.

---

⁷¹ *Epos...*, k. C₂v-[C₄]r.

⁷² Tamże, k. C₄v-Dv.

⁷³ Tamże, k. D₂r-[D₄]v.

- Fiutak A., Prałaci i kanonicy kolegiaty kruszwickiej, [Popowo Kościelne 1938–1939] (mszps w Archiwum Diecezjalnym we Włocławku).
- Frątczak W., *Siedlątków*, w: EK, t. 18, kol. 127.
- Frątczak W., *Świnice Warckie*, w: EK, t. 18, kol. 419.
- Frątczak W., *Z dziejów parafii Drużbin*, StWł, 17(2015), s. 409–426.
- Frątczak W., *Duszpasterze parafii Drużbin od XVI w.*, „Teologia i Człowiek”, 20(2012), s. 193–209.
- Frątczak W., *Niemysłów. Miasto czy wieś*, Włocławek 2011.
- Gmina Zadzim 1919–2009*, [aut.:] A. Głowacki [i in.], Łódź 2010.
- Karasiński W., *Parafia św. Mikołaja w Wierzchach*, Włocławek 2012.
- Korytkowski J., *Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej*, t. 2–3, Gniezno 1883.
- Kujawski W., *Rola instytucji kościelnych w życiu miasta*, w: *Uniejów. Dzieje miasta*, Łódź – Uniejów 1995, s. 373–421.
- Nitecki P., *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992.
- „Rocznik Diecezji Włocławskiej”, 2011.
- Spychała J., *Lutomiersk*, w: EK, t. 11, kol. 241.
- Urban W., *Łubieński Maciej*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. 18, Wrocław 1973, s. 491–493.